

2018

CONFLICTES SOCIOECOLÒGICS: LA PROBLEMÀTICA DE LA HIPERFREQÜENTACIÓ EN EL MEDI NATURAL

CONCLUSIONS TAULA DE DEBAT I PARTICIPACIÓ

Treball coordinat per :
CST Centre per la Sostenibilitat Territorial

Col·laboradors:
Lluís Pagespetit Blancafort i Joan Manel Riera Vidal

Metodologia:

El present cicle de debats ha consistit en generar un diàleg deliberatiu entre persones provinents de diferents àmbits (administracions públiques, sindicats agraris, associacions, ONGs, persones a títol individual, etc.) interessades en el tema. Aquestes persones es van reunir quatre vegades al llarg de sis mesos (novembre 2017 – abril 2018), amb la següent seqüència:

Primera sessió el 12 de desembre cinc ponents experts van exposar quatre casos amb descripció del context i dades; Ajuntament de Castellbisbal Sr. Enrico Martinelli, Consorci del Besos Sr. Joaquim Calafí, Parc Natural de Collserola Sr. Josep Mascaró i Isabel Raventos i ICHN Institució Catalana d'història Natural Sr. Josep Germain Otzet, per tal de configurar una diagnosi preliminar per a tractar des de diversos punts de vista la problemàtica de la hiperfreqüentació. Després de la seva presentació es produeix un debat d'aportacions amb diverses qüestions i preguntes suscidades en cinc qüestions de base:

- *La importància d'ús i impuls d'espais públics.*
- *La complexitat de la gestió.*
- *Els valors de la preservació i conservació.*
- *La necessitat de la regulació.*
- *El seguiment i avaluació.*

En la segona sessió, el 16 de gener, després d'una breu presentació del treball fet a la primera sessió i a partir de la diagnosi feta, es formen tres grups de treball:

- *Zonificació d'usos del territori. Quins i en base a quins criteris?*
- *Naturalitzar espais periurbans malmesos, ru-ruralitzar. Gestió compartida?*
- *Per a intervenir-hi i disposar de recursos, com donat de més valor el patrimoni?*

Deixem per afegir-ho al posterior debat i posada en comú, els aspectes sobre els recursos de que es disposa per a planificar. Després del treball en grup es porta a terme el debat al voltant de les cinc qüestions sorgides.

En la tercera trobada, el 13 de febrer, s'afegeix una nova presentació a càrrec del Sr. Joan Manel Riera, presentant un exemple pràctic de conflicte amb una dinàmica participativa, que situa als participants també com analistes externs i facilita un nou anàlisi - la prevenció-. Xerrada, posada en comú i treball en grup per a tractar la seqüència i les possibles intervencions/accions que son recollides i aportades al document final.

Per a la quarta sessió, el 18 d'abril, es presenta aquest document de síntesi de tota la informació generada al llarg del procés deliberatiu, que es posa a disposició de totes les persones participants a tots les taules de participació en sessió final de devolució pública. A l'apartat 3 d'aquest informe s'hi recull les propostes agrupades en cinc àmbits i prioritzades, en un primer anàlisi, de més a menys importància i facilitat d'implementació.

LA HIPERFREQUENTACIÓ EN EL MEDI NATURAL

1. DEFINICIÓ DEL CONFLICTE A L'AMB

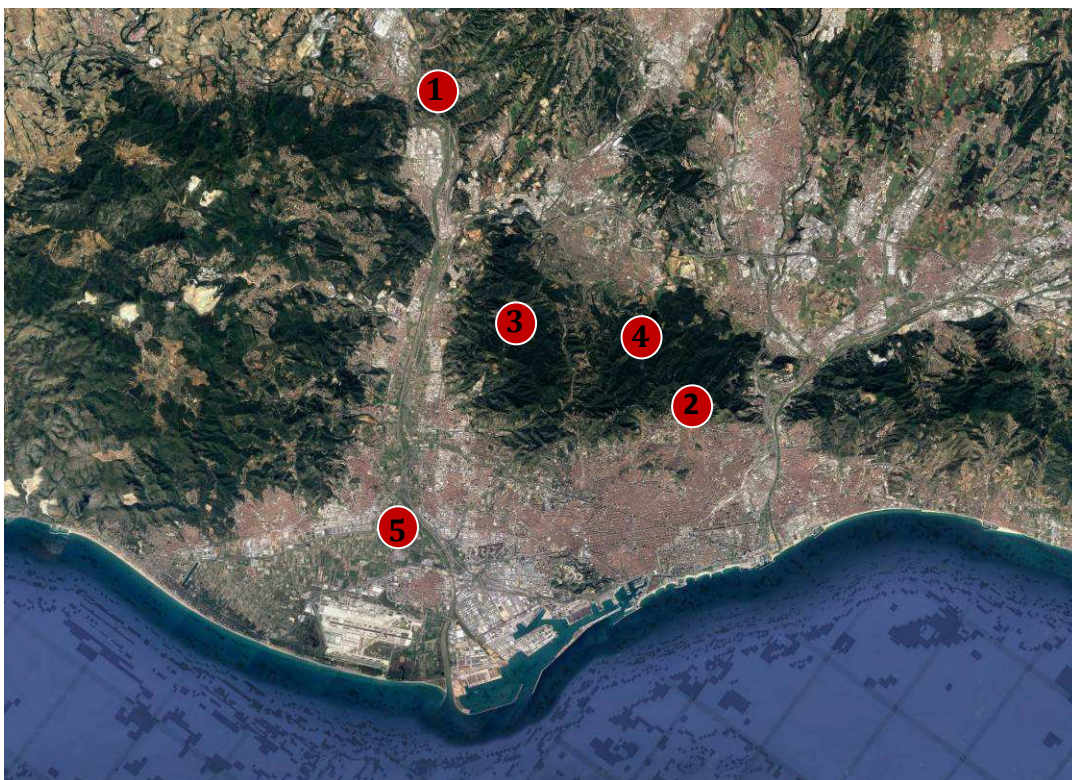
En els darrers anys l'accés al medi natural ha provocat que els caps de setmana i dies festius hi hagi una hiperfreqüentació a diversos espais de valor natural de l'àrea metropolitana (quads, motos, bicicletes, curses de muntanya, bolets, caminades,...) causa impactes ambientals en el Medi (erosió, soroll, deixalles...) i problemes de convivència. Aquest fet es dona a Collserola i també en municipis propers com per exemple Castellbisbal. És important trobar fórmules i estratègies per **saber gestionar i compatibilitzar l'oci de la gent que els visita i que hi viu amb la conservació dels hàbitats**.

La hiperfreqüentació en el medi natural comença pels mateixos espais protegits de l'àrea metropolitana, sotmesos a pressions i agressions de tot tipus. No és una qüestió senzilla compatibilitzar el dret a gaudir de la natura amb la seva conservació, una tasca que implica potenciar l'educació i la interpretació ambiental adreçada a diferents tipus de ciutadania, facilitar la participació ciutadana en la formulació d'unes regulacions clares i operatives i controlar de manera efectiva l'impacte d'aquestes activitats.

Aquestes problemàtiques han estat tractades per diferents col·lectius en tot el territori. Un clar exemple és la Plataforma Cívica per la Defensa de Collserola que demana definir un model d'usos que prioritzi la conservació dels valors naturals i que protegeixi Collserola de la seva massificació. Es reclamen instruments de protecció com per exemple les creacions de reserves d'accés controlat o de regulació, la redacció d'un pla de xarxes de camins que clausuri els camins prescindibles i estableixi normes per evitar atropellaments de fauna, afeccions a la vegetació i als sòls i limiti les possibilitats d'estacionament de vehicles privats en zones massificades com ara el Pla dels Maduixers, la carretera de les aigües o el Pantà de Vallvidrera, regulació de l'ús de la bicicleta, intensificació dels plans d'educació i sensibilització sobre els espais naturals i la millora del transport públic per evitar l'impacte del trànsit privat, entre d'altres.

Tenint en compte tot el que s'ha exposat, s'identifiquen una sèrie de conflictes al voltant d'aquestes temàtiques presents a l'Àrea Metropolitana.

Aquests conflictes són el punt de partida per la recerca de documentació, per les exposicions inicials fetes per investigadors i per la determinació dels agents que caldrà implicar en el procés les administracions, els experts i les plataformes i altres organitzacions i entitats ciutadanes

Problemàtiques

En la sessió de treball es van exposar aquestes experiències

1. **Hiperfreqüentació a espais naturals a Castellbisbal.** Enrico Martinelli 5è tinent alcalde i regidor de Medi Ambient de l'Ajuntament de Castellbisbal.
2. **Massificació de l'espai fluvial del Besòs.** Joaquim Calafí. Director Tècnic del Consorci del Besòs.
3. **Impactes del lleure a Collserola.** Josep Mascaró Cap de Projectes i urbanisme Consorci Parc Natural de Collserola.
4. **Polítiques de gestió de la freqüentació dels espais naturals.** Josep Germain. Membre de la ICHN Institució Catalana d'Història Natural.
5. **Freqüentació dels espais agrícoles al Parc Agrari del Llobregat.** Víctor Ténez, Àrea Metropolitana de Barcelona.

Les presentacions van iniciar un debat que es va centrar en cinc qüestions de base

1. La necessitat de la regulació. Zonificació d'espais i usos.

Establir i/o recuperar el criteri, que davant de qualsevol conflicte cal prioritzar l'ús inicial i/o primari, (e/ que li pertoca).

Pren molta força el gran ventall d'aspectes que tenen relació en temes de salut dels usuaris. Multiplicitat d'usos i usuaris.

Podem fer-ho amb estratègies relacionades amb:

- Processos de participació i apoderament; APS Aprenentatge i Servei, SC Servei a la comunitat, programes de voluntariat, d'apadrinament, signatura d'acords de custòdia,...
- Treball amb alumnat de secundària, mòduls i graus, per a fer sondejos i estudis de les demandes dels diferents actors.
- Assenyalant espais i recursos que es poden disposar i quins no.
- Establint escales d'intervenció, espais de transició, declaració de refugis de fauna,... Restricció d'activitats esportives competitives als ENP, considerant que no sempre els organitzadors d'events esportius i socials son pèrfids.
- Programes d'educació i sensibilització a tipologies d'usuaris clau. Cal que siguin capaços d'aprofundir en el coneixement del propi impacte.

2. Impuls d'espais públics naturalitzats periurbans, ens pot ajudar a reduir la pressió sobre els espais i paisatges més vulnerables i amb menys capacitat de càrrega.

- Posar l'enfoc sobre l'ús públic no sobre les espècies..
- Treballar també des de l'oferta i no de la demanda.

3. Donar valor a la preservació i conservació via el concepte "d'Infraestructures verdes"(*tendència europea*), que ajuda a augmentar el seu valor, la seva funció i la seva dotació de recursos.

- Revisió dels valors i els objectius estratègics dels plans de gestió corresponents.
- Hi ha més despesa a l'apartat d'ús públic que en la finalitat de preservació i millora pel qual s'havia creat la figura de protecció.
- Oferir recolzament tècnic per a l'ambientalització de les pràctiques d'ús.
- Coneixement i més coneixement.
- Crear complicitats i programar conjuntament, (passejades amb tertúlies,...) Propostes d'acció movibles fora de les àrees en conflicte.

4. Seguiment i avaluació. Per una actuació/gestió més acurada.

- Seguiment dels índexs de biodiversitat i esbrinar/associar amb fiabilitat la incidència sobre la salut humana.
- Incorporació de diferents àrees i tècnics en la implementació dels plans estratègics per a millorar la incidència i l'encert en la corresponsabilitat.
- Retorn als objectius generals de la finalitat de la figura de protecció del medi natural

- Els conflictes “migren” de llevant cap a ponent, de nord a sud,... i tenen acció radial del centre cap a la perifèria.

5. La complexitat de la gestió

Es fa necessària una categorització. Els recursos són escassos i les necessitats reals són importants.

- La prevenció com element clau a l'hora de planificar/gestionar.
- Tenir en compte també els valors immaterials a més dels ecològics. (cultura, espiritualitat,...)
- Per Internet es pot accedir a tots tipus d'itineraris i recorreguts. Fet que fa més difícil la previsió i programació en la gestió.
- No oblidar l'ús dels espais per part de les entitats de serveis (elèctriques, forestals,...)
- El repte es fer entendre als usuaris que l'ús social i la conservació han de ser compatibles.
- Informació, interpretació i educació.
- Estudis i coneixements tècnics que afavoreixin la lectura i el anàlisi més fidel i real.
- Augmentar la coordinació entre els diferents sectors que tenen incidència sobre la gestió.
- La zonificació és part d'una solució que pot fer l'efecte crida.
- Normativa més clara i crear propostes reals de vigilància i sancions.

2. CONCLUSIONS DE LA TAULA DE PARTICIPACIÓ

a. Zonificació d'usos del territori

Moment de canvi de model. La zonificació és un instrument clàssic més utilitzat de l'àmbit urbanístic que facilita la gestió. Una zonificació que de manera positiva permet claredat, però que és rígida i estàtica. Potser per al medi natural no és l'estratègia més idònia, el medi és molt dinàmic. No existeixen però alternatives clares.

- **La zonificació** ha de protegir espais que estan sota molta pressió
- Una **protecció** de règim ordinari del sòl, a voltes fins hi tot sembla massa fàcil canviar-ho.
- Millorar la **implicació efectiva i raonada** dels agents clau. Els veïns i entitats com agents clau defensant els seus drets, més enllà dels mecanismes de gestió poden donar resultats més efectius. S'ha de posar més èmfasi en els mecanisme de participació com a recurs de gestió amb metodologia i pressupost propi.
- Calen **indicadors de** seguiment i de gestió (evitar fotos estàtiques).
- La revisió dels Plans de Gestió i els plans urbanístics són massa llargs. Establir “comissions de seguiment” proposant **pràctiques realistes i efectives**.
- Preservar **espais d'alt valor** ecològic i/o naturalitzats no accessibles (exem. wetlands en zones riberals), establint criteris de sostenibilitat però també incidint en l'apropiació de l'espai per part dels usuaris. Necessitat de processos participatius per definir i acordar els usos.

b. Naturalitzar espais periurbans, ru-ruralitzar

- **Unitat de gestió.** Context dels barris de muntanya, tant de Barcelona com en general, per exemple Collserola. El territori no es pot gestionar seguint només línies administratives. Cal buscar una gestió compartida “nova governança”.

- **Gestió dels barris de muntanya** (“barris de muntanya” una nova catalogació) molt diferent a la gestió d'un barri de ciutat, aspectes comuns “als barris”. Necessitat de catalogar els barris de muntanya per fer-ne una gestió diferenciada.
- **Gestió compartida i participativa** entre la gestió de l'espai i les persones que hi viuen.
- **Recuperar-Incorporar espais** com el cobriment de vies de comunicació. S'han de recuperar espais, però sempre tenint en compte que no es traslladi el problema a una altra banda.
- Compliment **de la normativa**. Seguiment i vigilància
- **Visió** territorial. Més àmplia que la frontera administrativa.
- **Naturalitzar** i augmentar **els espais lliures**. (exemple el cobriment de la Ronda de Dalt).
- **Lleure**. Espais **de connexió**. L'activitat al medi natural s'ha de plantejar com espais de connexió (retorn i identificació amb la natura) i no de desconexió. Més que connectar amb la natura, es va a desconectar del món. Promoure un lleure més enllà de la indústria de la “lycra”. L'ús intensiu esportiu és molt ben vist socialment i es relaciona amb el dret al lleure.

c. Dotar de més valor el patrimoni. Infraestructures verdes

- Els serveis **ecosistèmics** en el territori requereixen un pla amb pressupost de manteniment. És fonamental mantenir aquests serveis per a garantir la funcionalitat del territori en les properes generacions.
- **Crear xarxa** d'espais verds que connectin els territoris i els espais de més valor (espais naturals, **espais connectors** amb diferents usos). Elements d'unió com a corredors biològics (Ileres, rius, rieres, espais periurbans,...) per a connectar; Collserola / Delta de Llobregat / Garraf / Sant Llorenç de Munt i l'Obac.
- Naturalitzar **els espais no urbanitzats**. No només els periurbans degradats, si no també els no urbanitzats per donar-los-hi un ús.
- Inversió en **personal de vigilància** en el territori metropolità.
- **Xarxa de camins “verds”** per caminar, per anar amb bicicleta (ús conjunt o segregat), per connectar els diferents espais. Una xarxa metropolitana com a complement de la xarxa d'infraestructures verdes.
- **Unificar** senyalització de camins, rutes i patrimoni en tots aquells entorns on sigui possible.

d. Recursos per planificar. Inventaris, seguiment i avaluació

- Recursos de gestió necessaris i imprescindibles. Han de ser **més àgils i efectius**.
- Crear recursos metodològics per millorar **l'autoavaluació, el seguiment i la transparència**.
- Als ENP calen les **figures tècniques** de professionals d'educació participació i comunicació i amb competència a l'àmbit socio-ambiental i coneixement del territori i els agents de canvi on actuen.
- La participació com a recurs per a la **corresponsabilitat** i la cogestió.
- **Estratègies interpretatives i educatives** com a eina de gestió.
- Conceptualització i **valorització dels recursos ecosistèmics**.
- Implantació d'una **regulació** de les activitats **educatives**, científiques (espai de coneixement), forestals, cinegètiques, agrícola i turístic/oci.

- **Mitigació i adaptació al canvi climàtic.** PSAMB 2014-2020. El Pla de Sostenibilitat de l'AMB (PSAMB 2014-2020) té per objectiu la protecció del medi ambient, la salut i la biodiversitat i establir mesures de lluita contra el canvi climàtic i aconseguir la **sostenibilitat ambiental** a tres escales diferents: a escala del territori metropolità, en relació a la pròpia institució i a escala municipal.
- Superació de l'aïllament per **evitar la fragmentació i la pèrdua dels espais agroforestals.**
- Programes **d'avaluació i seguiment** de l'estat de conservació i la seva efectivitat.
- Diversitat d'actors i **prospecció d'actuacions** a curt i mitjà termini.
- Aplicació dels **objectius de sostenibilitat** als espais naturals i periurbans d'acord amb els objectius pel desenvolupament sostenible propugnat per les Nacions Unides (ODS).

3. PROPOSTES DE LA TAULA DE PARTICIPACIÓ

1) Prevenció

- Caracteritzar l'activitat que es dur a terme en el medi natura (dimensionar-ho), procedència i localització (d'on són, on viuen, quines espècies pesquen, recullen,...).
- Mapejar camins conflictius i prioritzar l'ús ponderat.
- Lligar recerca sobre fauna amb actuacions i seguiment/resultats obtinguts.
- Crear mapes de conflictes i també d'espais sensibles i amb valors a protegir.
- Oferir nous espais, abans que la hiperfreqüentació arribin als espais naturals sensibles i/o zona Parc.
- Patrimonialitzar camins històrics i preservar-los.
- Modificar ordenances i actuar amb els efectius municipals i mossos.

2) Coparticipació

- Demanar als promotors d'activitats esportives "plans ambientals". Les activitats també tenen plans de seguretat, incloure-ho doncs als plans ambientals per la seva aprovació.
- Cens d'activitats d'usos en sols no urbans.
- Fer-ho a través del centres educatius. APS Aprenentatge i Servei, SC Servei a la comunitat, programes de voluntariat.
- Promoure missatges positius, l'empatia i la cura i el respecte. Posar en valor i marcar tendència altres activitats menys multitudinàries.
- Incloure a Centres comunitaris (esglésies,...) on resideixen aquests usuaris que tenen pràctiques invasives als espais.
- Fer recerca cinegètica per esbrinar millors maneres de gestionar-ho. Pla de gestió de fauna periurbana: coloms, cotorres, garses, gavines,... (La caça és una eina de gestió compartida).

3) Informació

- Informació per App que indiquin vies alternatives i altres més idònies. Limitar els espais amb major protecció i aportar "consells/mesures" per accedir a aquests espais naturals o itineraris alternatius. Localització de les zones fràgils (desforestades,...).
- Explicar quina funció tenen la flora i la fauna (exem. el perill de menjar-se les carpes "cyprinus carpio" que pesquen del riu).

4) Regulació

- A les curses i marxes, part de la inscripció econòmica destinar-ho a minorar l'impacte que causa l'activitat, explicar-ho i fer-ho visible. Incloure el cost ambiental més destacable de l'activitat a la documentació que reben els participants.
- Reforçar la vigilància estacional en períodes més conflictius. Pla de vigilància comú per a tota l'Àrea metropolitana. Reforçar la vigilància/informació els dies conflictius.
- Sancions o entrebancs. Carnets de bones pràctiques. Treball per a la comunitat com a compensació en lloc de la sanció.
- Normatives i requisits d'obligat compliment. Sectorialització de l'ús.
- Regulació ordenances específiques per a poder establir procediments de vigilància. On han d'arribar les denúncies de males pràctiques. L'AMB podria establir criteris i donar viabilitat a aplicar algunes sancions.

5) Campanyes

- Campanyes de comunicació específiques per a col·lectius diana (concrets).
- Punts d'informació per a recollir escombraries.
- Informació per Aplicacions mòbils que indiquin vies alternatives i altres més idònies. Limitar els espais amb major protecció i aportar consells per accedir a aquests espais naturals o itineraris alternatius.
- Promoure valors positius (educació, percepció...contacte amb la natura) juntament amb les entitats organitzadores de les activitats a l'aire lliure.
- Promoure propostes pels esportistes (accessoris, complements) que també cuidin els espais. (Amb l'ampolla d'aigua que et donem rega el plançó (arbre),... apadrina l'arbre).
- Fer campanyes als mitjans. Decàlegs bones pràctiques, curses cíviques, premis al civisme.
- Localització de les zones fràgils (desforestades,...).

4. PARTICIPANTS A LA TAULA DE PARTICIPACIÓ

Entitats participants:

Associació de veïns de la Font del Gos, Raül Ferrando.
Associació Ecoveïnal Vallbona Viu, Monica Palet.
Centre per la Sostenibilitat del Territori, President, Àlex Casademunt.
Escola Natura del Corredor i Societat Catalana d'Educació Ambiental (SCEA), Joan Manel Riera
Federació Associacions de Veïns de Barcelona (FAVB), Vocal, Sergi López-Grado.
Fundació Vincles, President, Lluís Pagespetit.
La Floresta Parla, Eva Serrats.
La Floresta Parla, Pau Fortuño.
Plataforma Cívica per a la Defensa de Collserola, Membre, Josep Lluís Monner.
Societat Catalana d'Educació Ambiental (SCEA), Josep Melero.
Mediurban, Sandra Grafé.
Urban Compass, Elia Hernando.

Administracions:

Ajuntament de Barcelona, Departament de Ecologia Urbana, Francesc Roma.
Ajuntament de Castellbisbal, Regidor de Promoció Econòmica, Medi Ambient, Indústria i Activitats i 5è tinent d'alcalde, Enrico Martinelli.
Ajuntament de Molins de Rei, Cap de Negociat de Custòdia de l'Entorn, Jordi Boltà.
Ajuntament de Viladecans, Cap de Medi Ambient, Joan Ramon Lucena.
Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB), Assessor, Jesús Blanco.
Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB), Assessor, Josep Altayó.
Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB), Assessor, Josep Maria Carreras.
Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB), Director de Planificació Estratègica, Francesc Magrinyà.
Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB), Cap del Servei d'Estratègia Urbana i Metropolitana, Víctor Ténez.
Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB), Tècnica del Servei Redacció Pla Director, Annalisa Giocoli.
Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB), Tècnica Coordinació General d'infraestructures, Eugènia Vidal
Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB), Tècnica del Servei d'Innovació, Elisabet Marrugat.
Consorti del Besòs, Director, Joaquim Calafí.
Consorti del Parc Agrari del Baix Llobregat, Gerent, Raimon Roda.
Consorti del Parc Natural de Collserola, Cap del Servei d'Ús Públic, Divulgació i Educació Ambiental, Isabel Raventós.
Consorti del Parc Natural de Collserola, Tècnica d'Ús públic, Divulgació i Educació Ambiental, Marian Navarro.
Consorti del Parc Natural de Collserola, Tècnica d'Ús públic, Divulgació i Educació Ambiental, Marta Doñoro.
Consorti del Parc Natural de Collserola, Cap del Servei de Projectes i Obres del Consorci del Parc de Collserola, Josep Mascaró.
Institució Catalana d'Història Natural, Membre, Josep Germain Otzet.